

סוגיות חינוכיות מפרשת השבוע - וארא -

התפתחות הילד - שלבים מרכזיים

יעדים בסיסים ביחסי הורה ילד.

שנת החיים הראשונה של כל תינוק מוקדשת בעיקרה להשגת יעד מרכזי בחיי השניים, הורה והילד. היעד כולל נקודות של היכרות והתאהבות איש ברעהו, כאשר המטרה המרכזית היא בניית יחסי אמון והפנמתם.

הורים וילדים יוצאים למסע ההתקשרות כשהם מוכרים זה לזה באופן חלקי בלבד. הילודים מפתחים מאגר זיכרון חושי עוד בהיותם במעי אימם. זיכרון זה מאפשר להם להתחיל את תהליך ההיכרות הראשוני על בסיס הזיכרון מהרחם. גירויים כגון, קצב פעימות הלב, אוושת המעיים, ריח הגוף, מגע וזיעה הם סימני הדרך הראשונים של התינוק לזיהוי אמו, כשהוא נפגש עימה לראשונה לאחר הלידה. אלה הם סימנים תחושיים, איתם הוא מזהה את קרבתם ובכך מתבססת הכרותם.

גם האם, ככזו שחוותה את תנועותיו, קצב פעימותיו ונוכחותו של התינוק ברחם. מחפשת את הקווים המוכרים לה בדמות התינוק החדש והזר. הכרות הדדית זו מקרבת בין השניים.

תגובות היילוד והאם מיד לאחר הלידה דורשת התרחקות מסימית זה מזה לצורך מיתון הריגוש הנלווה ללידה. כל זאת לשם התארגנות מחדש סוג של איפוס שלאחר מכן יגיע חיבור יציב המווסת רגשית. חיבור המאפשר הכלה דו צדדית. ניתוק זה הוא זמני בהחלט ואינו יכול להימשך זמן רב. לעיתים ישנם אימהות שהריחוק מתבטא 'בדיכאון' שלאחר הלידה.

התינוק נזקק לאמו לצרכי קיום כגון: הזנה שתייה, ניקיון וחום גוף. התינוק מגיב מיד כאשר מופר האיזון, השלווה לו הוא זקוק על מנת להתפתח באופן איכותי וכמותי. כאשר זו מופרת הוא משדר אותות מצוקה לעבר אמו. דריכותה וזמינותה מאפשרים לה להבין באופן מוחלט בשל מה הסער הזה. ועל אף הצורך שלה בניתוק הגנתי, כאמור. היא מוּנָעֵת להגיב כמעט באופן אוטומטי. ההבראה שלה לאחר הלידה תלויה וכוללת את הצורך במגע עם התינוק בהזנתו ע"י ההנקה המסייעת לאם עצמה להימנע מכאבים וגודש. הזדקקות הדדית זו בעוד שניהם עסוקים כל אחד בעצמו משפרת את ההכרות.

נושא המאמר : נבואת הגננת

"וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה', וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל-שדי ושמי ה' לא נודעתי להם"¹

בפרשת השבוע 'וארא' לומדים אנו כי, תהליך הגאולה נכנס לתאוצה. לאחר סירובו של משה רע"ה לקחת את התפקיד². הקב"ה מדבר עם משה דברי משפט על שהקשה ואמר למה הרעותה לעם הזה?³ ואז הקב"ה מבצע סוג של השוואה בין ההתנהלות של האבות הקדושים אל מול ההתגלות והציווי האלוקי ובין התנהלותו של מנהיג הדור החדש העתיד לקבל את הכינוי 'דור דעה'. רש"י⁴ הקדוש מלמד אותנו את עניין ירידת הדורות ע"י התיאור הבא - הקב"ה אמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין..." דהיינו - האבות אברהם יצחק ויעקב כאשר נגלתי אליהם הם לא שאלו אותי שאלות. לא שאלו "מה שמך?" קיבלו את דבריי כמות שהם. ואתה אמרת "מה שמך" מה אומר אליהם". בנוסף, כאר הבטחתי לאברהם שירש את כל ארץ כנען למרות ששילם עליה דמים מרובים הוא לא הררה מדוע עליו לקנות את מערת המכפלה. וכן ביצחק לא על עניין בארות המים וכן ביעקב שנאמר "ויקן את חלקת השדה" כולם לא הרירו אחר מדותי. ואתה אמרת למה הרעותה! דבר אחד לא מסתדר לך בהבנה וכבר מתחילות לצוץ אצילך שאלות! ייתכן וגם לאבות הקדושים צצו שאלות לאחר כל אירוע כפי שבואר לעיל, אך הייתה להם היכולת 'להשתיק' את הרחש הנפשי העלול להתעורר מחמת עוצמת השאלה שאין עליה תשובה. לא לכל שאלה יש תשובה, זאת אנו יודעים אך האם ניתן להתגבר על הרחש הפנימי? אותו קול המהדהד בתוכנו כאשר דבר מה לא מסתדר לנו עם ההיגיון? שאלה הנוגדת את המחשבה עשויה לערער את הנפש ולגרום לאי נוחות לאדם. וכשישמע תשובה הגיונית נפשו עושיה להירגע. ההבנה מכל המהלך הינה - לא ניתן להשוות בינו לבין הדורות הקודמים לנו שכן ירדה חולשה לעולם.

"ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה"⁵ רש"י הקדוש מסביר על אתר שבנ"י לא קיבלו תנחומין משום קוצר הרוח שהיה להם. כל מי שהוא מיצר, רוחו ונשי מתו קצרה, ואינו יכול להאריך בנשימתו. ומה ביקש משה לומר להם? דברי תנחומין, ובכל זאת לא קיבלו משום העמל והלחץ שהיו מנת חלקם.

שתי נקודות חשובות יוצאות מהנאמר לעיל. **האחת** - מה שבדורות הקודמים היו יכולים ומסוגלים לבצע מבחינה נפשית לא ניתן לצפות ולדרוש מהדור שלנו. **והשנייה** - לא ניתן להעביר מידע לאדם כאשר הוא נמצא במצב של קוצר רוח, מצוקה, לחץ, מתח חרדה כל אלה יוצרים אי איזון וחוסר יכולת זמנית לקלוט ולעבד מידע חדש כל שהוא.

ומעשה שהיה כך היה.

המשך בעמוד הבא

¹ שמות ו', ב'
² כמבואר בעלון פרשת שמות על פי האו"ח הקדוש
³ שמות פרק ו', פסוק ב' רש"י במקום
⁴ שם פסוק ט'
⁵ שם

באחת מנסיעותי לדרום צדה עיני בחור המחפש טרמפ ביציאה מתחנת הדלק. תחושת הבטן שלי הייתה, כי הבחור הזה עשוי לעניין אותי משהו במבטו קרא לי, ריכז את תשומת ליבי אליו, עצרתי! לרכבי נכנס בחור צעיר כבן 20 'שמואל המבריק' אמר כך קוראים לי, נעים מאוד לחצנו יד והתחלתי בנסיעה. לאחר כמה מילות נימוס החל הבחור לספר לי כי, בילדותו קוראו לו כולם 'שמואל המבריק', מה פשר השם שאלתי בנימוס? כשמבט התמיהה בעיני ניכר. עוד בילדותו, 'ניבאה' לו הגננת עתיד מזהיר, שכן יכולותיו המרשימות הוו מקור לקנאה בקרב ילדי הגן. הוריו שמחו מאוד וציפו לראות את 'נבואת הגננת' מתגשמת.

הילד שמואל גדל והגיע לת"ת, שם החל להפגין את כישוריו הלימודיים, מוריו היו שבעי רצון ומלאי נחת רוח מהצלחותיו והתנהגותו. מלאי הפתקים אותו קיבלו הוריו שימשו עבורם כהוכחה ניצחת לעובדת היות בנם העילוי של הכיתה. אביו מתח את חזהו בגאווה תמימה כאשר היה פותח בנו את פיו בדברי תורה. שמואל הקטן לא היה מרבה לשחק עם חברים שכן הוריו העדיפו כי הוא יקדיש את זמנו ללימוד. לטענת הוריו, הוא גם לא כל כך רצה מפני שחבריו לא משתפים אותו כל כך במשחקים. הייתכן?! אמר לי שמואל לאחר שיצא מהבועה המחשבתית שהציפה את זכרונו. הייתכן שחבריי הרבים לא ירצו לשחק איתי? היום אני תועה האם היו אלה גחמותיהם של הוריי או שמא אחז בהם כוח הדמיון? אני יודע להשיב, אמר ולא יסף. לאחר כמה רגעי שתיקה המשיך לספר.

אבא ואמא החלו ללמד אותי כישורי חיים, את ההלכות האיסורים וההיתרים. לא פסחו על מאום. במקביל גם העירו לי על כל התנהגות שלדעתם הייתה לא ראויה ומתאימה לחוכמתי. הם לא נתנו לי להבין לבד מהם הטעויות שאני עושה, לדעתם. הם דאגו להסביר לי מה מקור הטעות ולמה מה שאני עושה לא עולה בקנה אחד עם 'נבואת הגננת!!!' הדגישו בפניי עד כמה התנהגותי עשויה להעיב על חוכמתי הַרְבֵּה ולכן חשוב מאוד שאני אדקדק בה שכן לא ראוי לילד חכם כמורך להתנהג באופן ילדותי, זה עשוי לבייש את הוריי ומוריי. חזרו ואמרו לי ללא הרף. הם, הם לא הבינו שאני בסך הכל ילד, אומנם אומרים שאי חכם אך אני בסך הכל ילד!!! אבא היה אומר לי שהוא למד כי "טוב לנער כי ישא עול מנעוריו" וחושך שבטו שונא בנו" הכל נכון טוב ומדוייק אך האם הוריי עשו זאת מתוך הבנה ולאחר שלמדו באמת מה משמעות הפסוקים הללו? אני לא בטוח, אמר. אבא היה גוער בי ואמא לא הייתה מגנה עליי אלא דרשה ממני למלא את רצונו של אבא. לא אחת אזרתי אומץ ואמרתי להם "אני בסך הכל ילד תרפו ממני קצת" אך דבריי נפלו על אוזניים ערלות. הם דרשו ודרשו העירו וגערו. מחשבתם הייתה לטובה אך שמואל הקטן החל להרגיש מחנק. ההערות שקיבל עמדו ביחס ישר לאיכות התנהגותו. **ככל שהוריו העירו לו יותר כך התנהגותו החלה להיות משובשת יותר. ואכן,** כאשר גדל והפך לבחור ראו ההורים כי החלו שיבושים לאחוז את ראשו. הוא ביקש מהם ללמוד במוסד חינוכי הכי מקל כזה שניתן להתנהג כפי העולה על רוחך והמשוב לא יהיה כזה המקשה את מהלך החיים של הבחור הצעיר. לא חלפו ימים רבים מדי, ושמואל המבריק,

הבחור החשוב והבן החכם של אבא ואמא. ההורים שלי חושבים שניתן לחנך את הילדים של היום לפי השיטות של פעם, אמר והמשיך. נראה לך שבדור שלנו הילדים מסוגלים לספוג כל כך הרבה הערות וגערות כמו שפעם הוריהם חינכו אותם, אני לא חושב. אם הם רק היו נותנים לי להתפתח בקצב שלי להבין שאני זה לא הם. למה הם לא נתנו לי להבין לבד במה אני טועה? הם דאגו תמיד להראות לי את הטעות "הנה אתה רואה שוב טעות לא עושים כך וכך". נכון הם צריכים לחנך ולכוון אותי אבל נראה לי שהם שכחו שמוסד עומד הילד שלהם ולא איזה מבוגר קשוח וחזק כמו יציקת בטון. תראה, אני בחור בן 20 מחפש את עצמי הולך מתוסכל הפכתי לבוגר ממורמר המחפש בשאירת כוחותיו הנפשיים את זהותו ואת כישוריו שאבדו. אחד הדברים שהפריעו ושיבשו את התפתחותו מבוסס על אחת טענה מרכזית סביבה התנהל כל התהליך. לטענתו, "הוריי לא נתנו לי לחשוב לבד, להבין מה לא טוב". הם דאגו להעביר אליי את המידע בדחיפה, ע"י הערות רבות מבלי להתחשב ברגשותיי ובהבנתי. כאילו הייתי ילד חסר הבנה. המצב הידרדר כל כך עד שהוריו נאלצו להתעלם ממנו ומצרכיו הקיומיים. ותראה היכן אני היום, עומד כאן בתחנת הדלק מחפש טרמפים מכאן לשם מחבר זה לחבר אחר, האם כך טוב יותר להם?!

סיפורו של שמואל הינו אחד ממקרים רבים בהם מוצגת הדילמה של ההורים בני זמנינו. האם צריכים אנו להתאים את שיטת החינוך לילד או את הילד לשיטת החינוך? למעשה דנו בשאלה זו במאמרים קודמים, אך גם כאן המקום לחדד ולהבהיר. חשוב להתאים את שיטת החינוך אל הילד ולא הפוך. ניתן ללמוד זאת ממקורות רבים ובמיוחד מדברי שלמה המלך ע"ה בספר משלי "חנוך לנער על פי דרכו" דרכו דייקא ולא דרכיך. המובן הוא לחנך על פי תכונותיו הבנות וקצב התקדמותו. אם פעם בדורות קודמים היה ניתן לחנך ע"י שיטת המוֹך מתימן, כיום הדור כל כך 'חלש' זה לא שייך כלל וכלל. ובנוסף יש לרחוב כל כך הרבה מה להציע לבחורים, בשונה מתקופות קודמות. הפיתויים עומדים בכל מקום ואתר וכל קושי לעיתים הכי קטן ואופס הנה הוא / היא כבר לא כאן. החינוך היהודי מתווה דרך ברורה ואיכותית אילו רק היינו משתמשים בהוראותיהם המדויקות והאמיתיות של רבותינו ז"ל בוודאי שהיינו רואים היום פירות בשלים שהתפתחו על עץ ירוק דשן ורענן.

• לסיכום

'שמואל המבריק' ביקש שאפרם את סיפורו על מנת שהורים נוספים יקראו ואולי יבינו שילד הוא בסך הכל ילד. שצריך להתאים את הדרישות ואת שיטת החינוך לילדים של הדור שלנו. לא כל מה שהיה מתאים פעם יכול להתאים גם היום. אני לא בטוח שהמבוגרים של היום כאשר היו הילדים של פעם אם הם היו מתחנכים בשיטות של ימינו מה היה יוצא מהם אך דבר אחד ברור לי, 'אמר שמואל המבריק', **ההיצמדות המלאה** לדברי חז"ל היא הדרך הנכונה. רק לאחר שלמדתי בספר 'אבן שלמה' של הגר"א ובפירושו לספר משלי הבנתי מהי הכוונה האמיתית בכל פסוקי החינוך. הלוואי והוריי היו גם לומדים זאת!! ספק אמר ספק דרש. **שָׁזַל שְׁלֹס.**

דניאל יעקב מימון – מדריך זוגי ויועץ חינוכי.

לע"נ מור אבינו עזיזי מימון בן מרים ע"ה. לע"נ שלום גוב ז"ל ולע"נ מאיר מערבי ז"ל בן נאווה. ומרים חסדיאן ז"ל בת נאווה. לע"נ רחל בת ג'ריה למשפחת און. לע"נ יוסף בן ג'ריה למשפחת דוייב ולע"נ בנימין בן מרי. רוח ה' תניחם בגן עדן.